

Sygn. akt V CSK 713/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa A. F. S.A. w C.

przeciwko M. K. i Ma. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 23 października 2015 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego w C.

z dnia 5 sierpnia 2014 r.

**uchyla zaskarżony wyrok w zakresie rozstrzygnięć
zawartych w punktach pierwszym, drugim i czwartym
i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu
w C. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód domagał się wydania na podstawie weksla nakazu zapłaty zasądzającego od pozwanych solidarnie na jego rzecz kwotę 62.500 zł. W dniu 13 listopada 2012 r. został wydany nakaz zapłaty. Po rozpoznaniu zarzutów, Sąd Rejonowy w C. wyrokiem z dnia 12 grudnia 2013 r. uchylił nakaz zapłaty i oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

W motywach rozstrzygnięcia Sąd Rejonowy ustalił, że w dniu 10 listopada 2011 r. powód, jako faktor, zawarł ze spółką A.Z. F. S.A. we W., jako faktorantem, umowę oznaczoną nr .../2011, o świadczenie usług faktoringowych. Przedmiotem umowy było nabywanie przez faktora wierzytelności pieniężnych faktoranta z tytułu dostarczonych towarów lub usług do odbiorców wymienionych w załączniku do umowy. Faktor zobowiązał się do wykupywania wierzytelności a faktorant do ich dostarczania i zapłaty prowizji. Wykup następował w drodze przelewu. Jako zabezpieczenie roszczeń powoda faktorant wydał powodowi dwa weksle własne in blanco. Umowę i weksle w imieniu faktoranta, jako wystawcy, podpisali dwaj członkowie zarządu, wiceprezesi, K. B. i pozwany M. K. Do reprezentowania spółki A.Z. upoważnieni byli dwaj członkowie zarządu działający łącznie lub członek zarządu działający z prokurentem. Na wekslach podpisy, jako poręczyciele za wystawcę, złożyli pozwany z żoną, pozwaną Ma. K. i K. B. z żoną E. W § 6 pkt 7 umowy zawarto zastrzeżenie, że „weksle stanowią zabezpieczenie ewentualnych roszczeń faktora wobec faktoranta mogących wyniknąć z tytułu umowy oraz wszelkich aneksów w trakcie jej obowiązywania. W przypadku powstania takich roszczeń faktor będzie mógł pisemnie wezwać faktoranta do ich uregulowania w ciągu 7 dni, a w razie braku uregulowania będzie miał prawo wypełnić brakujące elementy weksla, w tym wpisać termin zapłaty, miejsce płatności oraz sumę wekslową jako całkowite zadłużenie faktoranta wobec faktora, jednak nie większą niż 62.500 zł w przypadku każdego z weksli”. W tym punkcie umowy nadto wskazano, że M. K. i Ma. K. poręczają pierwszy weksel a K. B. i E. B. poręczają drugi weksel. W dniu 9 grudnia 2011 r. Spółka A.Z. reprezentowana przez wiceprezesów M. K. i R. O. udzieliła na piśmie M. Ś. pełnomocnictwa szczególnego do samodzielnego działania w jej imieniu w zakresie zawierania i podpisywania

umów o przelew oraz wszelkich innych dokumentów w ramach umowy nr .../2011 o świadczenie usług faktoringowych. M. Ś. był prokurentem spółki A.Z., przy czym prokura ta była prokurą łączną. W dniu 13 lutego 2012 r. do umowy nr .../2011 został sporządzony aneks nr 2, w którym strony przewidziały dokonywanie przez powoda, faktora, na rzecz faktora przedpłat na zakup wierzytelności objętych umową. Wskazano, że szczegółowy harmonogram rozliczania zaliczek i wynagrodzenia faktora będzie ustalany w poszczególnych umowach o udzielenie przedpłaty. Aneks ten w imieniu spółki A.Z. podpisał M. Ś. używając pieczętki prokurenta. M. Ś. podpisał również wszystkie umowy o udzielenie przedpłaty. Umowa przedpłaty z dnia 14 czerwca 2012 r., na kwotę 102.264,12 zł, nie została rozliczona w umówionym terminie. Powód wezwał spółkę do rozliczenia, jednakże żądana przez powoda kwota 93.419,23 zł nie została zapłacona. Upadłość spółki A.Z. F. S.A., z możliwością zawarcia układu została ogłoszona postanowieniem Sądu z dnia 29 sierpnia 2012 r.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonego stanu faktycznego, Sąd Rejonowy wyraził pogląd, że aneks nr 2 jest nieważny, ponieważ w imieniu spółki A.Z. podpisała go osoba do tego nieuprawniona. M. Ś. nie mógł działać skutecznie jako prokurent z uwagi na istnienie w spółce prokury łącznej. Również pełnomocnictwo z dnia 9 grudnia 2011 r., z uwagi na jego zakres, nie umocowywało do zawarcia aneksu stanowiącego rozszerzenie umowy pierwotnej i do zawierania umów o przedpłaty; umowa faktoringu nie przewidywała instytucji przedpłat. Czynności dokonane przez M. Ś. nie zostały potwierdzone przez osoby umocowane do reprezentacji spółki, a w każdym razie powód nie wykazał, kto i kiedy tego dokonał. Ponadto, Sąd Rejonowy wyraził pogląd, że skoro weksel własny poręczony przez pozwanych miał zabezpieczać roszczenia wynikające z umowy nr .../2011 i wszelkich aneksów zawartych w trakcie jej trwania, to - z uwagi na brzmienie jej § 6 pkt 7 - w przypadku zmiany umowy przez rozszerzenie jej zakresu o dodatkowe zobowiązania, zgoda poręczycieli na rozszerzenie zakresu poręczenia nie byłaby wymagana. Sąd nie podzielił również stanowiska pozwanych, że poręczenie nie obejmowało umów o przedpłaty, jako stanowiących odrębne od umowy faktoringu stosunki prawne. Wskazał, że między umowami zachodził ścisły związek, a możliwość udzielania przedpłat przewidziano w aneksie, nie miały zatem one

charakteru odrębnego bytu prawnego. Biorąc jednak pod uwagę nieważność tak aneksu nr 2 jak i umowy przedpłaty z 14 czerwca 2012 r., powództwo podlegało oddaleniu.

Wyrokiem z dnia 5 sierpnia 2014 r. Sąd Okręgowy w C. oddalił apelację powódki, dokonując częściowej zmiany wyroku Sądu Rejonowego w zakresie kosztów procesu i orzekł o kosztach procesu w drugiej instancji. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego i dokonaną przez ten Sąd ocenę prawną. Za nietrafne uznał stanowisko powódki, że wykonanie umów przedpłat stanowiło dorozumiane potwierdzenie umów zawartych bez umocowania przez M. Ś. Wskazał, że potwierdzenie powinno nastąpić przez osoby do tego umocowane, czego powód nie udowodnił. W związku z postępowaniem upadłościowym Sąd Okręgowy odwołał się do treści art. 264 § 2 prawa upadłościowego i naprawczego i wskazał, że umieszczenie wierzytelności na liście oznacza jedynie, że strona spełniła wymogi formalne co do zgłoszenia wierzytelności. Następnie, powołując art. 879 § 1 k.c. wskazał, że poręczenie ma charakter akcesoryjny. Skoro odpadła podstawa odpowiedzialności dłużnika, a poręczyciele odpowiadają w zakresie zobowiązania dłużnika, powództwo w stosunku do nich prawidłowo zostało oddalone.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. powódka, w ramach podstawy naruszenia prawa materialnego zarzuciła naruszenie art. 103 § 1 i art. 879 § 1 k.c. oraz art. 264 § 2 prawa upadłościowego i naprawczego. W ramach podstawy art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. zarzuciła naruszenie art. 378 § 1, art. 382, art. 328 § 2, art. 386 § 1 w związku z art. 397 § 2 i art. 385 k.p.c. We wnioskach kasacyjnych skarżąca domagała się uchylenia zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Rejonowego w C., zniesienia postępowania w obu instancjach i przekazania sprawy Sądowi Rejonowemu w C. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak wynika z uzasadnienia skargi kasacyjnej, wnioski o zniesienie postępowania w obu instancjach skarżący uzasadnił twierdzeniem o zasadności

zarzutów kasacyjnych. Zniesienie postępowania następuje wówczas gdy dotknięte jest ono wadą nieważności (art. 386 § 2 k.p.c. w związku z art. 379 i art. 398²⁰ k.p.c.). Nieważność postępowania nie została wykazana przez skarżącego, nie dostrzega jej też Sąd Najwyższy, stąd też przytoczoną wyżej treść wniosku kasacyjnego ocenić należy jako niestaranność, co prawda istotną, jednakże nie daje ona podstawy do przyjęcia, że skarga kasacyjna nie spełnia warunku z art. 398⁴ § 1 pkt. 3 k.p.c.

Ocenę zasadności zarzutów skargi kasacyjnej należy rozpocząć od przypomnienia, że powód domagał się zasądzenia kwoty wskazanej w pozwie od pozwanych jako dłużników wekslowych; pozwani złożyli podpisy na wekslu in blanco, poręczając za wystawcę. Ten stan rzeczy wymaga przypomnienia, że poręczenie wekslowe (aval) jest instytucją odrębną od poręczenia cywilnego regulowanego przepisami kodeksu cywilnego i przepisy art. 876-887 k.c. nie mają tu zastosowania. Aval jest instytucją służącą zabezpieczeniu zapłaty długu wekslowego, zabezpiecza tylko zobowiązanie wekslowe (art. 30 pr. weksl.), a nie wierzytelność ze stosunku podstawowego, stanowiącej podstawę wystawienia bądź indosowania weksla. Avalista poręcza zapłatę weksla jednak nie w ogólności, ale zapłatę długu konkretnego dłużnika wekslowego (art. 31 i art. 103 in fine). Pomijając w tym miejscu rozważania dotyczące samodzielności i akcesoryjności formalnej poręczenia wekslowego wskazać należy, że zgodnie z art. 32 pr. weksl. poręczyciel wekslowy odpowiada tak samo, jak ten za kogo poręczył, co przy poręczeniu udzielonym na wekslu in blanco za wystawcę, pozwala przyjąć, że do czasu puszczenia weksla w obieg, poręczyciel może powołać się na wypełnienie weksla niezgodnie zawartym porozumieniem (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 października 1963 r., II CR 249/63, OSNCP 1964, nr 10, poz. 208; z dnia 25 września 1996 r., II CKU 1/96, nie publ.; z dnia 5 czerwca 1997 r., II CKN 185/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 201; z dnia 31 maja 2001 r., V CKN 264/00, nie publ.; z dnia 1 października 2003 r., II CK 80/02, nie publ.; z dnia 24 października 2003 r., III CK 35/02, nie publ.; z dnia 17 września 2004 r., V CK 562/03, Pr. Bankowe 2005, nr 3, s. 17; z dnia 3 sierpnia 2006 r. IV CSK 101/06, nie publ.; z dnia 17 marca 2011 r. IV CSK 371/10, nie publ.). Mieć należy bowiem na względzie, że udzielenie poręczenia na wekslu in blanco następuje w drodze umowy, a jej treścią jest

zobowiązanie się poręczającego do spełnienia świadczenia z weksła wypełnionego przez wierzyciela w określony sposób w sytuacji, gdy nie spełni tego świadczenia wystawca. Elementem treści tego porozumienia jest więc upoważnienie dla wierzyciela do wypełnienia weksła. Warunki i sposób wypełnienia mogą być określone pośrednio, przez odwołanie się do treści porozumienia wekslowego zawartego przez wystawcę. Wydaje się, że można mówić o istnieniu reguły interpretacyjnej, wywodzonej z funkcji poręczenia, w myśl której w braku wyraźnych oświadczeń woli poręczyciela i wierzyciela treść ich porozumienia wekslowego odpowiada treści porozumienia zawartego przez wystawcę. Dodać można, że powyższe nie oznacza jednak, że poręczyciel zawsze związany jest treścią umowy zawartej przez wystawcę. Łączy go z wierzycielem stosunek prawny odrębny od zobowiązania wystawcy i powstający z odrębnej czynności prawnej. Możliwe jest zatem autonomiczne określenie przez poręczyciela i wierzyciela warunków i sposobu wypełnienia weksła, nieodpowiadające treści porozumienia pomiędzy wystawcą a wierzycielem. Wówczas, w granicach określonych przez art. 10 pr. weksl., każdy z dłużników może powoływać się na treść własnego porozumienia wekslowego i zakres ich odpowiedzialności może być zróżnicowany.

W sprawie niniejszej pozwani odwoływali się do § 6 ust. 7 umowy faktoringowej nr .../2011, niewątpliwie wyrażającego zakres upoważnienia wierzyciela do wypełnienia weksła i jeszcze korespondencji przedprocesowej wskazywali na wypełnienie weksła niezgodnie z porozumieniem. Dodać należy, że upoważnienie odbiorcy weksła do wypełnienia weksła i określenie sposobu wypełnienia, może być wyrażone przez każde zachowanie wystawcy, które w sposób dostateczny ujawnia jego wolę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 1963 r. II CR 249/63, OSNC 1964/10/208).

Zarzut niezgodnego z porozumieniem wypełnienia weksła zmierza do ustalenia rzeczywistej treści uprawnień wierzyciela. Jeżeli z porozumienia ujętego w § 6 ust. 7 umowy wynikało, że weksel zabezpiecza dług z tej umowy (głównej) i wszelkich do niej aneksów, to istotne stawało się ustalenie czy aneks do niej, oznaczony nr 2, wywołał skutki prawne, skoro brak było podstaw do przyjęcia, że porozumieniem wekslowym wiążącym wierzyciela z wystawcą i z poręczycielami objęto również długi wynikłe z aneksów do umów i umów

nieważnych/bezskutecznych prawnie. Rozważając w tym kontekście zarzuty skargi kasacyjnej mieć należy na uwadze co następuje.

Konstrukcja uzasadnienia podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu naruszenia art. 103 § 1 k.c., którego wykładnia stała się osią sporu, wskazuje, że skarżąca akceptuje ustalenie i ocenę Sądu, iż pełnomocnictwo udzielone M. Ś. przez zarząd A.Z. F. S.A. w dniu 9 grudnia 2011 r. nie obejmowało umocowania do zmiany umowy faktoringowej nr .../2011 przez objęcie jej zakresem nowych elementów przedmiotowo istotnych w postaci dokonywania przedpłat na poczet zakupu wierzytelności i obowiązku ich rozliczania oraz że nie obejmowało umocowania do zawierania umów o udzielenie przedpłaty. W związku z takim stanowiskiem, doniosłości prawnej nabrało eksponowane w skardze kasacyjnej zagadnienie, czy doszło do potwierdzenia czynności prawnych dokonanych przez M. Ś. z przekroczeniem umocowania, przy czym skarżąca, ramach zarzutów z podstawy procesowej dowodzi, że Sąd pominął dowody wskazujące na takie potwierdzenie, a w płaszczyźnie materialnoprawnej twierdzi, że Sąd dokonał wadliwej wykładni art. 60 k.c.

W odniesieniu do charakteru prawnego potwierdzenia (art. 103 § 1 k.c.) stwierdzić należy, że jest to czynność prawna, która dla swej skuteczności musi być dokonana przez osobę uprawnioną. W odniesieniu do osób prawnych, które w myśl art. 38 k.c. działają przez swoje organy w sposób przewidziany w ustawie i opartym na nim statucie, potwierdzenia umowy powinien dokonać zarząd jako organ umocowany do reprezentacji spółki. Do reprezentacji spółki A.Z. F. S.A. umocowani byli dwaj członkowie zarządu działający łącznie lub członek zarządu działający z prokurentem. Wyrazem współdziałania członków zarządu musi być złożenie przez każdego z nich w imieniu spółki takich samych oświadczeń co do istotnych postanowień umowy. Oświadczenia te nie muszą być złożone jednocześnie. Jeżeli nie ma wątpliwości co do ich treści to nie ma podstawy do podważania ich skuteczności jako oświadczeń będących wynikiem współdziałania członków zarządu. Nie narusza przy tym obowiązku współdziałania dwóch członków zarządu spółki przy składaniu oświadczeń w imieniu spółki (art. 373 § 1 k.s.h.) złożenie oświadczenia przez każdego z członków zarządu w innym czasie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia z dnia 26 sierpnia 2009 r. I CSK 32/09, OSNC-ZD 2010/2/56).

Pozostaje do rozważenia forma czynności prawnej będącej potwierdzeniem. W piśmiennictwie i w zasadzie w orzecznictwie panuje zgoda, że forma może być dowolna, a jedynie wówczas gdy potwierdzana czynność wymagała formy szczególnej, potwierdzenie powinno być dokonane w takiej samej formie.

Zgodnie z art. 77 § 1 k.c. uzupełnienie lub zmiana umowy wymaga zachowania takiej formy, jaką ustawa lub strony przewidziały w celu jej zawarcia. Umowa nr .../2011 została zawarta w formie pisemnej, zatem jej zmiana również nastąpić powinna w formie pisemnej, co miało miejsce (aneks nr 2). Potwierdzenie natomiast zmiany umowy (dokonanej przez osobę nieuprawnioną) mogło nastąpić w formie dowolnej, wszelako zawsze przez zachowanie osób uprawnionych do reprezentacji, w sposób przewidziany w art. 60 k.c., a więc również przez czynności konkludentne. Milczenie poczytuje się jednak za oświadczenie woli tylko wówczas gdy prawnie doniosłym czyni je ustawa. Przy reprezentacji łącznej milczenie współuprawnionego członka organu spółki akcyjnej nie może być traktowane jako jego oświadczenie, wypełniające wymaganie tej reprezentacji, konieczne do uznania, że doszło do oświadczenia woli osoby prawnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r. IV CKN 1520/00, nie publ.).

Ocena czy doszło do wykonania umowy przedpłaty z dnia 14 czerwca 2012 r. oraz ocena czy wykonanie ośmiu, wywodzących się z aneksu nr 2, umów o udzielenie przedpłaty wskazuje na konkludentne potwierdzenie przez osoby uprawnione do reprezentacji spółki po pierwsze tego aneksu i po drugie również umowy przedpłaty z dnia 14 czerwca 2012 r. wymaga jednak dokonania ustaleń faktycznych dotyczących zachowań tych osób w przebiegu zawarcia i wykonywania umów o udzielenie przedpłaty; takich ustaleń w sprawie brak. Niemniej jednak zauważyć należy, że za wykonanie umowy nie można uważać zawarcia kolejnej umowy niezbędnej dla zrealizowania postanowień umowy pierwszej. Brak wszelako we wskazanym zakresie ustaleń faktycznych, przy jednoczesnym wykluczeniu przez Sąd Okręgowy, że wykonaniu umów nie można przypisać potwierdzenia, wskazuje na błąd subsumpcji. Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że o prawidłowym zastosowaniu prawa materialnego można mówić dopiero wówczas, gdy ustalenia stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku pozwalają na ocenę tego zastosowania. Brak stosownych ustaleń

uzasadnia zarzut naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe jego zastosowanie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2009 r. II CSK 708/08, nie publ.).

Nie można też odmówić racji skarżącej, gdy zarzuca, że Sąd Okręgowy z naruszeniem art. 382 k.p.c. pominął dowody przeprowadzone w postępowaniu apelacyjnym w postaci zgłoszenia w postępowaniu upadłościowym wierzytelności wynikającej z umowy z dnia 14 czerwca 2012 r. o udzielenie przedpłaty i z kartoteki wierzytelności obejmującej wierzytelność wynikającą z tej umowy, w sytuacji gdy dokument ten został podpisany przez dwóch członków zarządu upadłej spółki i - jak twierdzi skarżąca – doszło do uznania tej wierzytelności w postępowaniu upadłościowym. Uznanie wierzytelności w postępowaniu upadłościowym pozbawia upadłego możliwości wytoczenia powództwa o ustalenie, że wierzytelność objęta listą wierzytelności nie istnieje albo istnieje w mniejszym rozmiarze. Stąd też również zasadnie skarżąca zarzuca, że odwołanie się przez Sąd Okręgowy do art. 264 § 2 prawa upadłościowego i naprawczego, bez ustalenia czy nie doszło do uznania wierzytelność, było nietrafne.

Uzasadniony jest zarzut naruszenia przez Sąd art. 879 § 1 k.c. Żądanie zapłaty, jak wskazano na wstępie, zostało skierowane nie przeciwko poręczycielom cywilnym ale przeciwko poręczycielom wekslowym. Zobowiązanie poręczyciela wekslowego jest zawsze zobowiązaniem wekslowym, tzn. cechuje się abstrakcyjnością i bezwarunkowością. Zobowiązania osób podpisanych na wekslu są samodzielne (art. 7 pr. weksl.), a odpowiedzialność wszystkich dłużników wekslowych jest solidarna. Akcesoryjność awalu jest specyficzna - byt prawny poręczenia wekslowego nie zależy bowiem w gruncie rzeczy od istnienia wierzytelności, lecz od istnienia podpisu na wekslu. Rzeczą Sądu była zatem ocena podnoszonych przez pozwanych zarzutów w kontekście istnienia czy też zakresu ich odpowiedzialności wekslowej (por. też wyrok SN z dnia 12 grudnia 2008 r. II CSK 360/08; z dnia 9 grudnia 2004 r. II CK 170/04, nie publ.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁶ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 w związku z art. 398²⁰ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

eb